

BOQONNAA SADDEET

OF-DANDA'UU

Kaayyoo Boqonnaa: Boqonnaa kana barattee erga xumurtee booda:

- Rakkoo hirkattummaan fiduu danda`u ni hubatta.
- Dandeettii ofii beekuu ni hubatta.
- Bu`aa hojii olaanaa ta`eef kabaja kennuu fi namoota biroo irraa barachuun ofitti amanamummaa dhaaf faayidaa inni qabu ni hubatta.

8.1 Aadaa Of- danda`uu Gabbifachuu

8.1.1 Hirkattummaa Dhabamsiisuu

- *Fakkiiwwan lamman kana keessaa tattaaffiin of danda`uu kan keessatti mul`ate kam keessatti?*
- *Hirkattummaan akkamiin dhabamuu danda`a?*

Fakkii 8: 1 Gochaa hirkattummaa

Fakkii 8.2 Gochaa of danda'uu

Gogaa Jiidhaatti Maru

Aadde Hawwaa fi Obbo Suleeyimaan taa`anii shaayee dhugaa oduu dhaggeffatu turan. Namni obbo Suleeyimaan beekan tokko akka tasaa Televiiziyoonaa keessatti mul`atan. “Hawwa namni kun Fallaqa jedhama. Waliin guddanne” jedhan. Battaluma sana oduu dubbist-uun “Obbo Fallaqaan karaa seeraan alaa iddoo mana jireenyaa itti ijaarratan argachuuf matta`aa osoo kennanii harkaa fi harkatti qabamanii jiru. Sababii kanaan kan ka`e dhaddacha har`a ooleen adabbiin hidhaa fi maallaqaa itti murtaa`ee jira; jechuudhaan ifatti dubbatte. Obbo Suleeyimaan oduu dhaga`anitti ni rifatan. “Ayii, mana barumsaa osoo jiruu akka qormaata hachisiifnuuf paastii (busk-

uta), karamella, qabsiisaa fi qubees-saa nuuf fida ture” jedhan. “Ayii gogaa osoo hin gogin jiidhaatti kan jedhamu kanaaf” jedhan aadde Hawwaan. “Inni ilee dhugaa dha. Haata`u malee nutis hriyyoota isaa yoo taane iyyuu hamma hachisiifnu dhiisi of danda`i hirkattummaan kun sitti haa hafu jechuun nu irraa ture” jedhan bay`ee gaddanii .

Yeroo kana aadde Hawwaan akka aaruu ta`anii “Isinis yoo taatan seera mana barumsaa cabsitan miti kan paastii, karamella, qubeessaa fi dab-tara irraa fudhachaa hachisiisaa tur-tan. Maarree isinis taanaan karaa seeraan alaa faayidaa argattanii jirtu. Kanaafis isinis hirkattoota dha” jedhaniin.

Gilgaala 1

Seenaa armaan olitti dhiyaate sirriitti dubbisaatii gaaffiilee armaan gadii hojjedhaa

1. Aadde Hawwaan “osoo hin gogin jiidhaatti” mammaaksa isaan jedhan akkaataa dubbisa irraa hubattaniin ibsaa.
2. Obbo Suleeyimaanii fi obbo Fallaqaan ijoollummaa isaaniitiin dogoggora gadhee isaan mana barumsaa keessatti raawwatan har`a ammo osoo isin quunnamee akkam gootu?

Hojii Garee Baratoota garee sadii umuudhaan gochaalee itti aansee isiniif kennamu qabudha. Itti aansuudhaan barsiisaa keessan waliin waajjira dhimma hawaasummaa naannoo keessan

jiru deemaati. Achittis ogeessota waliin gaaffii fi deebbii taasisaa. Yaada argattanis daree keessatti dhiyeessuun irratti mari`adhaa.

Garee tokkoffaa: Ibsitoota hirkattummaanii fi hawaasummaa diinagdee karaalee inni itti ibsamu tokko tokko barreessaa dhiyeessaa.

Garee lammaffaa: Namoonni amala gadhee qaban kun rakkoolee isaan hawaasa irraan gahan tartiibaan barreessanii haa dhiyeessan.

Garee sadaffaa: Rakkoolee fi miidhaa namoota amala gadhee qaban kana irraa gahu tartiibaan barreessanii haa dhiyeessan.

Hirkattummaa jechuun sadarkaa umurii kam irrayyuu namni jiru tokko wantota bu`uuraa isa barbaachisaan humnaa fi dandeettii qabuun raawwatachuu dadhabuu jechuu dha. Jecha biraatiindhimmoota bu`uuraa kanniin namni biraan akka raawwatuuf eeguu jechuudha. Keessumaa iyyuu eenyummaan egeree keenyaa kan bocamu yeroo daa`imummaa keenyaati kaasee waan ta`eef dandeettii keenya mana fi mana barnootaa keenyatti yeroo dabarsinu of eeggannoodhaan itti fayyadamuutunu irraa eegama. Ijoollummaadhaan dandeettii qabnuun waan hojjechuu qabnu osoo hin hojjetin yoo hafne yeroo guddannus amala kanatu

nu waliin guddatee kufaatii gadheef nu geessisa.

Kanaafuu, hirkattummaan ofitti amantaadhaan ofii keenya ofitti amannee akka of hin gaggeessine gufuu waan nutti ta'uuf dandeettii fi humna keenyaan hojjechuu waan dandeenyu hojjechuu yaaluudhaan dhabamsiisuu qabna.

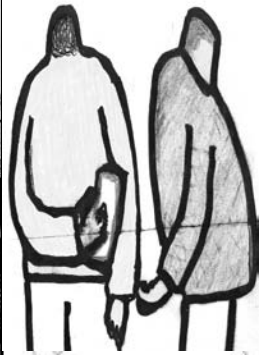
Gilgaalaz

Gaaffiilee armaan gadii hojjedhaa.

Manaa jireenyaa fi mana barnootaatti akka dandeettii keenyaatti hojjiwwan nuti raawwachuu dandeenyu maal fa'i? Hojjiwwan kana hojjechuu dhiisuun hirkattummaan akkamitti ibsama?

Fakkii 8.3 Matta'aan gochaa jibbiisaa yoommuu ta'u daldaltooinni kontiroobaandiis seera jalaa hin ba'an.

8.1.2. Hirkattummaa fi Daldaala Kontirobaandii

- Waa'ee kontirobaandii fakkii kana irraa waan hubattan ibsaa.

Bu`aa Dhabiiinsa

Maammoon daldalaa kontirobaandii ta'uu isaa jiraattonni naannoo isaa hunduu ni beeku. Meeshaaleen inni gurguru hundinuu dambii fi seeraan ala waan biyya seenaniif ashuuraa fi taaksiin itti hin kaffalamu. Eeyyama baafatee seeraan waan hin daldalleef gibira hin kaffalu. Kanaan alattis ammo meeshaaleen inni gurguru biyya keessaa yeroo galan qulqulinni isaanii karaa waajjira abbaa taayitaa to`annoo qulqullinaa waan hin sakatta`amneef qulqullinni isaanii gadi bu`aa dha. Haa ta`u malee namoonni naannoo sanaa waa`ee miidhaa kontirobaandii hubannoon isaan qaban xiqqaa waan ta`eef meeshaalee gatii xiqqaadhaan bituuf gara mana daldalaa Maammoo deemu.

Maammoon akkaataa kanaan waliindhahuudhaan osoo jiraatuu namni olla isaa Biyaalfew jedhamu tokko isa hordofaa ture. Biyaalfew nama hiyyumaa fi duubatti hafummaan biyyaa keenyaa isa yaachisu ture. Kanaafuu hojii seeraan alaa hunda ni jibba; ni saaxila. Maammoo saaxilee seera duratti dhiyeessuuf waan yaadeef yeroo baay`ee nama meeshaa bitu fakkaatee gara mana daldalaa kana dhaquudhaan hordofa.

Guyyaa tokko meeshaaleen kontirobaandii konkolaataa fe`umsaattii fe`ame gara biyya keessatti seenaa jiraachuu isaanii utuu Maammoon bilbilaan haa-

sa`uu dhaga`e. Yeroodhuma sana poolisiidhaaf odeeffannoo kenne. Meeshaaleen kunis hordoffii poolisiitiin qabaman. Manni isaa yeroo sakatta`amus meeshaaleen kontirobaandii qarshii baay`ee baasu waan argameef ni fudhataman. Qarshii waggoota dheeraaf walitti qabates yeroo tokkotti dhabe. Kana malees adabbiin hidhaa waggaa torbaa itti waan murtaa`eef mana amala sireessa seene.

Obbo Biyaalfew kontirobaandii dhabamsiisuuf tattaaffii godheen akkaataa seera tumamee jiruun dirgoon yakka eruu kaffalameefii qarshii hedduu argachuu danda`e.

Gilgala 3

Akkaataa dubbisichaan gaaffii armaan gadii deebisaa.

1. Seenaa Maammoo irraa maal barattan?
2. Daldaalli kontirobaandii faayidaa hin qabu maaliif jedhame?
3. Seenaa armaan olitti ibsame irratti hundaa`uu dhaan daree keessatti do`ii qoheessuun agarsiisaa. Dhuma irrattis waliin mari`adhaa.

Kontirobaandiin yakka guddinaa fi tasgabbi biyyaa irratti raawwatamu dha. Yakki kun humna dinagdee mootummaa biyyattii dadhabsiisuudhaan misooma gufachiisa. Meeshaalee dhoksaadhaan daangaa ceesisuun baasuu fi galchuun biyyi keenya meeshaalee

bahaniin fi galan irraa galii argachuu qabdu dhabsiisa. Daldaalli kontirobaandii gabaa tasgabbi dhorkuudhaan daldaaltota seeraa kufaatiif saaxila.

Daldaala kontirobaandiitiin meeshaaleen waraanaa karaa seeraan alaa daangaa ce`uun biyya keessa galu. Meeshaaleen kunis seeraan ala harka namoota dhuunfaa galuudhaan gochalee gooltummaatii fi saamichaaf oolu. Gochi gooltummaa kunis uummanni tasgabbaa`ee hojjetee akka hin jiraanne godha. Jireenyi ummataa dhiphina, soda fi balaadhaaf saaxilama. Kanaan alattis gooltummaan fayyaa fi jireenya hawaasummaa irratti rakkoolee baay`ee geessisa.

Gilgala 4

Gaaffiilee armaan gadii deebisaa.

1. Kontroobaandiin nageenya biyyaa, jireenya hawaasummaa fi fayyaa miidha kan jedhamu maaliifi?
2. Isin namoota daldaala kontoobaandii irratti bobba`an osoo argitan maal gootu?

8.2. Bu`aa Hojii Ol'aanaaf Kabaja Kennuu

- *Warra fakkii irra jiraniin alatti ogummaa garaa garaatiin namoota bdhaafamuu isaanii beektan maqaa dhahuudhaan ibsa.*

Fakkii 8.4 Bu'aa hojii olaanaaf kabaja kennuu

Gaaffii fi Deebii Aadde Boonaa Bolantaa Waliin Taasifame

Aadde Boonaa Bolantaa mootummaa naannoo Saboota, Sablammootaa fi Ummattoota Kibbaa aanaa Hamar keessa kan jiraatan yoo ta'an haadha ijoollee lamaa ti. Adde Boonaan sadarkaa ganda isaaniitti waldaa ijaaran keessatti dura teessuu dha. Badhaasa bu'aa hojii olaanaas argatanii jiru.

Gaaffii: Badhaasaaf kan geessan maal waan gootaniif?

Aadde Boonaa: kanaan dura dubartootni Hamar horsiistee bultoota ta'an daboodhaan yoo ta'e malee waldaa dhaan ijaaramanii hojii omishuudhaan bu'aa haalli itti argatanii fi ittifayyadaman hin turre. Baay'een isaanii hirkattota abbaa warraa isaanii ti. Wa-

nti guddaan badhaasa kanaaf nageessise humna dinagdee dubartoota kanaa cimsuu fi ofitti amanammummaa akka horatan waldaadhaan ijaaruu kooti.

Gaaffii: Waldaa kana ijaaruudhaaf maaltu isin kakaase?

Aadde Boonaa: Ani waldaa kana ijaaruu koon dura ofii kootii sochii gaariin qaban ture. Ogeessoti misoomaa barumsa baay'ee naaf kennaniiru. Waa'ee oomisha fuduraa fi kuduraa, akkaataa horsiisa lukkuu fi akkaataa paakeejii misooma qonnaa isaan irraa baay'ee baradheen jira. Garuu naannoo koo dubartootni jiran waa'ee kana hin beekan. Kanaafuu isaaniin gurmeessee osoo waliin sochoonee bu'aa gaarii argachuu akka dandeenyu nan hubadhe. Yaadni kun sammuu koo keessa osoo jiruu yeroo tokko carraa naannoo Affaar dhaquun argadhe. Kana booda naannoo Affaar keessa kan jiru waldaa misoomaa horsiisee bultoota Itoophiyaa kan jedhamu dhaabni miti mootummaa tokko dubartoota waldaan ijaaree beelada akka kennuuf nan mirkaneeffadhe. Kana booda dubartoota miseensota waldaa haasofsiiseen raada 10 fi dibicha 4 naaf kennan. Raadota kanaa fi dibichoota kana fidee dhufeen dubartootaaf hire.

Gaaffii: Waldaa kana gurmeessuutti rakkoo maal maaltu isin quunname? Akkamittis keessa dabartan?

Aadde Boonaa: Hojicha hojii jalqabuuf rakkoo baay`een na quunnamee ture. Isheen dubartoota keenya bakkee baaftuu nu duraa baalageessiti jedhamee natti qoosamee jira. Abbaa warraa kiyyas itti tolee hin turre. Dubartootni ani gurmeessuuf maqaa isaanii galmeesse illee abbootiin warraa keenya nutti dheekkamu jechuudhaan ana waliin hojjechuu dhaaf qophaa`oo hin turre. Gara boodaa garuu dibichootaa fi raadota Waldaan Misooma Horsiisee Bultoota Itiyooophiyaa naaf kenne yeroon hiruuf kaayyoon koo misooma waliin ta`uu yommuu hubatan ilaalchi gadheen isaan naaf qaban jijjiirame. Kanaanis waldaan gurmaa`uun faayidaa akka qabu hubatan. (madda.)

Gilgaala 5

Gaaffiilee armaan gadii akkaataa dubbisa olitiin deebisaa.

1. Hojiileen aadde Boonaa Bolaantaa badhaasaaf geessisan maal maali?
2. Hojii bu`aa olaanaa qabu hojjechuudhaaf barumsi faayidaa olaanaa qabaachuu isaa aadde Boonaan akkamitti ibsan?
3. Haamilee Aadde Boonaa cimsuun kanneen birootiifis fakkeenya akka ta`anuuf mootummaan maal godhe?
4. Aade Boonaa osoo taatanii badhaasni kun miira akkamii isin keessatti uumture?

Bu`uurri bu`aa hojii olaanaa gosa hojii irratti bobbaane irratti tattaaffii nuti

goonu dha. Hojii hojjennu maaliif akka hojjennu yoo beekne, akkamitti yoo hojjenne bu`aa olaanaa akka itti argannu yoo itti xiinxalle namoota biroo irraa muuxannoo yoo fudhanne, akkasumas barachuun beekumsa keenya yoo gabbifanne bu`aan hojii keenya olaanaa ta`a.

Karaa birootiin ammo yaada bu`aa hojii olaanaa keessa miirri wal-dorgommii ni jira. Namoota biroo irra fooyya`anii argamuu fi bu`aa hojiitiin mataa ofii, maatii ofii fi biyya ofii gargaaruu danda`uu kan hammatuu dha. Fakkeenyaaf seenaa aadde Boonaa yoo ilaalle barumsaa fi dandeetti isaanii fooyyeffachuun, muuxannoo kanneen biroo fudhachuu fi cimani hojjechuu dhaan jireenya isaanii fooyyeffatanii jiru. Kana irra darbees dubartoota naannoo isaanii waldaadhaan gurmeessuun jireenyi isaanii akka fooyya`u taasisanii jiru. Akkasumas hojii bu`aa olaanaaf kabaja laachuu, bu`aa gaarii gochaalee namoota birootiif beekamtummaa kennuu, kabajuu fi dinqisiifachuu agarsiisa. Hojii namootaatiif kabaja kennuun mallattoo qaroominaa duwwaa osoo hin taane, namoonni hojii isaanitti bu`aa qabeessa ta`an akka jajjabaatani fi caalaatti akka hojjetan isaan taasisa. Namoonni caalmaatti jabinaan yoo hojjetan guddinni biyyaa ni saffisa.

Gilgaala 6**Gaaffiilee armaan gadii deebisi.**

1. Bu'aa hojii olaanaa ta'e argachuuf maal gochuu qabdu?
2. Yaadrimeen bu'aa hojii olaanaa miirra waldorgommii of keessaa qaba yoommuu jennu maal jechuudha? Ibsaa.

8.3. Ofitti Amanamummaa**8.3.1. Gahee Ofitti Amanamummaan****Bu'aa Hojii Olaanaa Irra****Gahuuf Qabu**

- *Ofitti amanamummaan bu'aa hojii olaanaaf akkanmitti nama geessisa?*

Warra Mul'ata Qabu

Obbo Mulu'aalam Biraanee Goojjamitti dhalatan. Hanga kutaa 12tti barnoota idilee hordofanii jiru. Obbo Mulu'aalam bara 1967 A.L.H.tti duula hojii Idigat Bahibirat ye Iwuqetinna Yesira Zama-cha jedhamu keessattis hirmaac-huun duulani turan. Qormaata biyyool-essaa kutaa 12ffaa fudhatanii qabxii hin arganne.

Rakkoo yeroo kana isan mudateen osoo hin rifatin beekumsaa fi humna qarshii qabaniin wantoota hojjetamuu danda'an addaan baasanii madaalan. Yeroo sana maatii isaanii irraa kan baratan beekumsa ogummaa qonnaa qabu. Beekumsa qaban kanas barumsa ammayyaa irra argataniin gabbifatanii yoo hojjetan bu'aa gaarii argachuu akka danda'an hubatan. Lammii isaanii baadiyyaa jiraatanis yaada

duubatti hafaa garaa garaa keessaa baasuu fi sirna nyaataa isaaniis jijjiirsisuu akka danda'n hubatan.

Yeroo sanatti namoonni murtoo isaanii beekan namni barate magaalaa galee hojii waajjiraa hojjeta malee akkamitti qotee bulaa ta'a jedhanii hamatan. Obbo Mulu'aalam garuu ejjennoo isaaniitiin hojii qonnaa itti fufan. Takka turaniis kutaa 12 xumuranii baadiyyaatti warra isaanii biratti galanii hojii qonnaa hojjechaa kan turan aadde Wubaalem Mangistuu waliin gaa'ela uummatan.

Obbo Mulaalamii fi Aadde Wubaalam jalqabuma kallattii adeemsa isaanii ilaalanii madaaluu hojjechuu waan danda'an irratti waliigalanii ofitti amantaa dhaan waan jalqabaniif hojiin isaanii bu'a qabeessa ta'e. Ofii isaaniif, maatii fi naannoo isaanii darbees ammo biyya isaaniitiif hojii bay'ee bu'a qabeessa raawwachuu isaaniitiin badhaasa garaagaraa argachaa jiru. Keesumaa bara 1997 badhaasa "duula misooma magariisaa" irratti sadarkaa biyyoolessaatti sadaffaa waan bahaniif harka pirezidaantii M.F.D.R.I irraa badhaasa fudhataniiru.. Amma illee humna isaanii yeroodhaa gara yerootti cimsachuudhaan caalaatti hojjechaa jiru.

Gilgaala 7**Akkaataa dubbisa armaan oliin gaaffiilee armaan gadii deebisaa.**

1. Obbo Mulu'aalamii fi Aadde Wubaalam ofitti akka amanan kan taasise maali?
2. Obbo Mulu'aalamii fi Aadde Wubaalam murtoon isaan baadiyaatti galuuf murteessan sirriitti kan itti yaadame turee? Akkamitti? Sababa isaa wajjin ibsaa.

Amalli ofitti amanamumma yeroo dhalannu uumamaan kan nu wajjin dhalatu miti. Erga dhalannee booda saba-biiwwan adda addaatiin dagaagifanna. Namni kam iyyuu taanaan yeroo dhalate irraa jalqabee maatii isaa, namoota naannoo isaa, yookaan mana barumsaa keessatti barumsa idilee baratu irraa beekumsa argata. Beekumsa isaatiinis wantootni hojjechuu danda'uu fi hojjechuu hin dandeenye ni jiraatu. Jabinni qaamaas akkuma kana adeemsa jireenyaa keessatti jijjiiramaa kan deemu mallattoo dandeettii keenyaa keessaa tokkoo dha. Kanaafuu miirri ofitti amanamummaa nama tokkoo beekumsaa fi dandeettiiwwan kana addaan baasanii beekuu irraa kan madduu dha. Cimina ofii jabeessaa hanqina ofii fooyyessaa miira ofitti amantaa guddisuun ni danda'ama.

Gilgaala 8**Gaaffiilee armaan gadii irratti mari`adhaa.**

1. Amalli ofitti amanamummaa akkamitti gabbata?
2. Namni ofitti amanu amaloota akkamii qabaata?

8.3.2. Yaadaa fi Ilaalcha Namoota Biroo Iftoomaa fi Haala Sirriin Keessummeessaa Amantaa fi Ilaalcha Ofii Kutannoon Geggeessuu

- *Ilaalcha ofii kutannoodhaan geggeessuu jechuun maal jechuu dha?*

Yaadaa fi ilaalcha namoota biroo iftoominaa fi karaa sirrii ta`een keessummeessaa yaadaa fi ilaalcha mataa ofii kutannoodhaan geggeessuun miira ofitti amanamummaa irraa madaa. Dhimmi bu`uuraa adeemsa mataa ofii beekuu kun milkaa`ina jireenyaa keessatti iddoo guddaa qaba. Maaliif yoo jenne rakkoon namoota baay`ee dandeettii qaban addaan baasanii beekuu dhabuu irraa kan madde dha. Namni kam iyyuu barumsa idiletiin, namoota biroo wajjin walitti dhufeenya qabuun, yookaan muuxannoo dhaan dandeettii kuufate kan mataa isaa qaba. Kana sakatta`ee baruu yoo danda`e dandeettii ofitti amanamummaa ni qabaata. Namni ofitti amanu hanqinaa fi dadhabina isaa addaan baasee waan beekuuf hanqina ofii kana fooyyeffachuuf ni hojjeta. Miira ofitti amanamummaa isaa irraa kan ka`e

miirri gadi aantummaa waan itti hin dhaga`amneef dandeettii iftoomumaas kan gonfate ta`a.

Karaa biraatiin bu`aan waliigalaa dandeettiinwan kanaa bilchina sammuu uuma. Waa madaalanii ilaaluun offitti amanamummaatti aanee kan dhufu mallattoo walitti dhufeenya gaarii fi waldhageeffachuuti. Ofitti amanamummaa yoo horanne namoota biroo dhaggeeffachuuf gufuu guddaa kan nutti ta`u gadii aantummaa fi miira olaantummaa, akkasumas miira komiiwwan sodaachuu dhabamsiisuu dandeenya.

Sababni isaa ilaalcha nama biraa kabajuu fi ilaalcha ofii keenyaa illee gabbifachuu kan dandeenyu ofitti amanamummaa yoo qabaanne dha. Ilaalcha ofii cimsuu fi jabinaan raawwachuufis ta`e ilaacha namoota biroos dhaggeeffachuu fi madaalanii fudhachuu fi fudhachuu dhiisuuf of irratti amantaa qabaachuun barbaachisa dha. Miira ofitti amanamummaa gabbifa chuuf barnootni meeshaa furtuu dha. Barnoonni beekumsa argamsiisa, ilaalcha namaa fooyyessa, of beekuu nama dandeessisa. Yoo of beekne ofitti amantaa qabaan, ofitti amantaa yoo qabaanne waa xiinxallee madaalla, sammuu madaalawaa yoo qabaanne ammo kanneen biroo dhaggeeffachuu fi dhaggeeffanees fayyadamuu dandeenya. Yaadaa fi ilaalcha namoota biroo

akka gaariitti dhaggeeffachuu fi madaaluun faayida qabeessa ta`ee yoo argame kabaja barbaachisaa ta`e kennuu fi hojii irra oolchuun barbaachisaa dha. Karaa biraatiin yaadnii fi ilaalchi namoota biroo sirrii ta`ee yoo hin argamne suuta jechuudhaan dogoggora ta`uu isaa ibsuufiidhaan ejjennoo ofii isa sirrii ta`e sana kutannoo dhaan namoota birootiif ibsuun yaadaa fi gocha qaroominaati.

Gilgala 9

Gaaffilee armaan gadii deebisaa.

1. Hariiroo namoota waliin qabnu madaalawaa akka ta`u kan nu dandeessisu maali?
2. Namni tokko ofitti amanamummaa qabaachuudhaaf dandeettii isaa beekuu qaba kan jedhamu maaliifi? Irratti mari`adha.

Xumura Boqonnichaa

Aadaa of danda`uu cimsachuu dhaan hirkattummaa jalaa bahuu fi dandeetti ofitti amanamummaa keenyaa gabbifachuu ni dandeenya. Hirkattummaan eenyummaa keenyatti akka hin boonne, yaada keenya sodaa tokko malee akka hin ibsanne gufuu ta`uu dhaan humna ofitti amanamummaa keenyaa kan maseensu dha.

Daldaalli kontirobaandii yaada hirkattuummaa irraa madduu fi yakka biyyaa fi uummata miidhu dha. Kanaafuu, tattaaffii walta`iinsa mootummaa fi uummataan dhabamsiifamuu qaba.

Miidhaa hirkattumman qabu hubannee kutannoo dhaan yoo ittisnee fi miira ofitti amanamummaa yoo gabbifanne bu`aa olaanaaf geenya. Namni ofitti amanu bu`aa hojii gaarii namoota birootiif kabaja kennuudhaan caalaatti akka hojjetan jajjabeessa. Karaa birootiin ammo yaadaa fi ilaalcha namoota biroo iftoominaa fi sirnaan keessummeessuudhaan ilaalchaa fi amantaa keenya kutannoon tarkaanfachiisuun yaada ammayyaa`aa akkasumas gocha namni ofitti amanu raawwatu dha.

Jechoota Ijoo

- **Raafamuu:** achii fi as jechuu; tasgabii dhabuu
- **Harkaa fi harkatti:** yakkamaan tokko yakka raawwachaa osoo jiruu haala itti qabamu.
- **Dhaddacha:** Wal-falmiin murtee bakka itti geggeeffamu.
- **Murtoo:** Adaba seeraa.

© MOE, FDR Ethiopia
Not to be republished

Gaaffiilee keessa deebii**I. Gaaffiilee armaan gadii dubbisuudhaan sirrii kan ta'e "dhugaa" sirrii kan hin taane ammo "soba" jechuudhaan deebisaa.**

1. Bu'aan hojii olaanaa sanyiidhaan dhaalama.
2. Aadaan of danda'uu bu'aa tattaaffii yeroo dheeraati.
3. Namni cimaan kan tattaafatu hanga badhaasa argatu duwwaatti ta'uu qaba.
4. Bu'aa hojii olaanaa fiduuf gaheen barumsaa xiqqaadha.
5. Yaada namoota biroo keessummeessuun hirkattummaa dha.

II. Kanneen roga "B" jala jiran keessaa roga "A" jala kanneen jiran waliin firoomsaa.**A**

1. Hirkattummaa balleessuu
2. Yaada Hirkattummaa
3. Lammiilee biyya fayyadan
4. Badhaasa

B

- A. Bu'aa hojii olaanaaf kan tattaafatan
- B. Jajjabina bu'aa hojiitiif kennamu.
- C. Ofitti amanamummaa Cimsa
- D. Ciminaan hojjechuu
- E. Bu'aa gaariif hojjechuu
- F. Humna ofiitiin hojjechuun waan danda'amu nama biraa irraa eeguu.

III. Gaaffiilee armaan gadii dubbisuudhaan bakka duwwaa irratti jechoota yookiin Gaalee sirrii ta'een guutaa.

1. Wantoota mataa ofiif barbaachisan dandeettii ofiitiin hojjechuun _____ jedhama.
2. Namoota bu'aa hojii olaanaa fidaniif jajjabinni taasifamu _____ jedhama.

IV. Gaaffiilee armaan gadiitiif deebii sirrii ta'e filadhaa.

1. Of danda'uu.
 - a. Ispoortiidhaan qaama cimsachuudha.
 - b. Namoota biroo ajajuu dha
 - c. Hanga dandeettii ofii ofiin Hojjechuu dha.
 - d. Hunduu deebii dhaa
2. Bu'aa gaarii,
 - a. hojii tokko namoonni biroon kan hojjetan caalchisanii hojjechuu dha.
 - b. qulqullina fi bu'aa hojiitiin mataa ofii fi lammii ofii gargaaruu dha.
 - c. Kadhaas ta'e hanna yookiin hojjetanii soressa ta'uu dha.
 - d. A fi B n deebii dha

3. Ilaalchi hirkattummaa.
 - a. Nu waliin kan dhalatee fi hanga duunutti nu waliin kan jiraatu dha.
 - b. Wayita of dandandeenyu ni dagaaga.
 - c. Biyyaa fi lammii yoo miidhe iyyuu namoota dhuunfaa ni fayyada.
 - d. Nama dhuunfaas ta'e biyya ni miidha.
4. Namni namoota biroo irraa barachuuf qophii qabu,
 - a. Hirkataa dha
 - b. Nama ofitti amanu dha
 - c. Firii hojii olaanaa bira gahuuf gargaar carraa argata.
 - d. 'B' fi 'C' n deebii dha
5. Meeshaaleen kontiroobaandiidhaan yammuu biyya seenan,
 - a. Mootummaan bu`uuraalee misoomaa hojjechuuf akka danda`uf ashuraa fi qaraxa funaanamu waan dhabsiisuuf gufuu misoomaa ta`a.
 - b. Gatii meeshaalee waan gadi buusuuf bu`a qabeessa.
 - c. Meeshaalee waraanaa fi wantoota sammuu namaa hadoochan dhoksaan akka galu waan godhuuf fayyaa fi nageenyi uummataa akka jeeqamuuf sababa ta`a.
 - d. "B" irraa kan hafe hundi deebii dha.

© MOE, FDR Ethiopia
Not to be republished